

FÜZFASÍP (XIII.)

FÖLTÖR A SAVANYÚVÍZ

BORDÁS GYŐZŐ

Tavaszi volt, ezerkilencszáztizennégy nagycsütörtökének napja, virágzott az aranyeső. Amikor Sauer Jakab kilépett a széles verandára, azonnal észrevette a kivirágzott ágakat. Lám, micsoda ereje van a természetnek, gondolta, az első enyhébb hajnal máris kifakasztotta az egész bokrot, hogy ezekkel a sárga lángokkal végérvényesen elűzze a telet. Pedig a nagyhét első napján – töprengett tovább –, amikor Aranka este a tavaszikabátomat készítette már ki, s én másnap a nagyon csípős reggel miatt visszacseréltem a télkabátra, akkor még csak dagadoztak a rügyei. Meg sem mertem mondani Arankának, hogy azok a rügyek pontosan olyanok voltak, mint az ő mellbimbói.

Felesége ismét gyereket várt.

Sauer nagyszerdán is megnézte a kerek kút melletti bokrot, s még akkor is csak fesledezni látta virágait. Mára meg olyan incselkedően harsány színű lett az egész bokor, mint annak a narancsnak a bele, amelyet a cukorgyári üvegházban termesztettek. S a virágok mintha meg is szólaltak volna, gyermekhangon csilingeltek, cérnahangon, akár a szánkóban jártatott lovak és csikók kis csengői. Hosszasan nézegette a terebélyes cserje hármass levelei közül kibújó, ezüstösen selymes szűrű csészéket, aztán gondolt egyet, hátrament, és az üvegházból, ennek az egyszerre laboratóriumnak és botanikus kertnek is beillő helyiségből metszőollót hozott elő. Az aranygömbből kissé kiálló ágakat metszette le, gondosan, akár a borbély, amikor a hajvágásnál az utolsó simításkor végzi, néha hátralepve egy-másfél lépésnyit, hogy kellő szögben láthassa a fejet. Egy ág kivételével a többit a nappali szoba vázájába helyezte, friss vízbe, amit Sára, a cselédlány hozott be, bár megfordult a fejében, hogy abból az üvegedényből merít, amit előző délután hozott az Erzsébet-ligetből. De az még kissé zavarosnak tűnt. Aztán az aszta-

lon árván maradt ágat – mert más papírt hirtelen nem talált – a Haladás múlt szombati számába csomagolta. Amikor ezzel megvolt, bement a hálószobába, a mély szekrényből kivette tavaszikabátját. Aranka még aludt. Lábujjhegyen ment ki a szobából, óvatosan húzta be maga mögött az ajtót. Szinte a vérében volt már ez a reggeli settenkedés a házban, mert Kovács doktor a feleségének pihenést ajánlott, a kétéves Vilma meg rossz alvó volt, s bár ő az udvarra néző gyerekszobában aludt, ilyenkor a zajra már föl-föl sírt.

„Laburnum anagyroides”, mondta magának az aranyeső latin nevét, mintegy készülve a nyolcadikosok természettanórájára.

Közben hangokat hallott a konyhából. Sára, a két hónapja fölfogadott sánta pirosi cselédlány tette föl a sparheltra az éppen meghozott tejet, s kezdte mosogatni a reggeli csetrest. A lány gyorsan megtanulta, a tejforralással sietni kell, mert a gyerek csak hidegen volt hajlandó meginni a kávé, a forró tej lehűtéséhez pedig idő kell.

Sauer a nappaliban nemcsak azt határozta el, hogy ma a savanyúvíz helyett az aranyesőről fog beszélni, hanem házi feladatot is ebből ad majd. Az ötletet a reggeli beszélgetés adta:

– Tudja-e a nagyságos úr – mondta neki Sára a nagyhét első napjának reggelén a tejeskannát lóbálva a kezében, míg ő a bokrot szemlélte –, hogy a Wili, amiké itt járt, azt mondta, hogy bizony, az aranyesőt azé nem szabad ütetni, mert az szerencsítlenséget hoz a házra?

– Babonáság ez, Sára, higgye el nekem, és megmondhatja Wilinek is.

– Mondtam is neki, hogy én református lány vagyok, és mi nem vagyunk babonások, de ű erre azt mondta: majd meglátja.

– És ugye, Sára, mit keresett itt Wili? Talán csak nem udvarolni jött?

– Ugyan már, nagyságos úr. A nagyságos urat kereste, de osztán a nagyságos asszony is megmondta neki, hogy hozhat husvítra jeget. Merthogy, aszonta, most nyitják az első vermet, a jégvermet a kanálison, vagy micsodát. A nagyságos asszony meg azt mondta, hozzon, mert akkor az ünnepekre jó behűtjük a bort, meg hogy annyit, hogy a locsolkodóknak is jusson.

Bár Ű-ban a nép zömmel nem volt babonás, az iskolában, főleg a vidéki gyerekektől számos hiedelemről hallott. A szerencsétlen Wilire és a sánta cselédlányukra gondolva jutott eszébe, házi feladatul azt íratja meg, mit tart a hiedelem az aranyesőről. Mert Wilivel ellentétben ő úgy tudta, hogy az aranyeső gazdagságot és szerencsét hoz. A kikelet, az arany, a sok csilingelő virág inkább a jóra emlékeztet. Igaz, ez még semmit sem jelent, gondolta, meg kellene kérdezni Székely igazgatótól,

miből ered a szó latin töve. A labor sok minden lehet: lebegés, de meg-erőltetés is, de ha a labrumból jön, akkor árokpart. Útszéli cserje, mondjuk. Amíg ezekkel a gondolatokkal bíbelődött, az is eszébe jutott, hogy a fűzről is hallotta, szerencsétlenséget hoz. Mosolygott is ezen, mert akkor ez az egész vidék itt a Duna és a Tisza között egy szerencsétlen vidék lenne, hiszen itt csak fűből van több, mint fűzfából. Ő meg, mint a fűzfa szakértője és szerelmese, még kertjének a csatornára néző alsó részét, az egész kert alját azzal ültette be.

Sauerék kertjének vége valóban igazi füzes volt. Amikor a házat föl-építette, és a kertet is kialakította, ültette oda a félgömb alakú, tömött bokrú hamvasfüzet, tőle valamivel távolabb a kecskefüzet, amelyet az előbbtől csak szakember tudott megkülönböztetni, méghozzá a levél-erezet alapján, valamint hogy valamivel kisebb barkát hozott. A bokor-füzek közül ott volt még a mandulalevelű és a csigolyafűz, a fatermetű-ekből pedig a *Salix alba*, a *babylonica* és a *trandra*. Érettségiig minden diáknak ismernie kellett ezeket, fajuk és latin nevük szerint is. De mondták már a hetedikesek is, mintha csak misét mormolnának, hogy: „*Salix cinera, caprea, teriandra, purpurea; Salix alba, caprea, muscina, matsudana.* . .” Sauer meg ezt olyan elégedetten hallgatta, mint méhészek a méhek zsongását hordáskor. Tudta, hogy a fűz fogja őket egy életen át emlékeztetni a gimnáziumi évekre.

– A gyerek mindig a természetes közegéből visz magával valamit, amire aztán egész életfilozófiát is építeni lehet – hallotta most is igazgatójának, Székely Sándornak egykori szavait –, de már akkor eldön-tötte, hogy itt ez éppen a fűzfa lesz. Már az is megfordult a fejében, hogy az ő első érettségizőinek osztályfőnöki ajándékkul a batyuba egy darabka fűzfát is tesz. Egy száraz ágacskaat mindössze. Aztán most jobb ötlete támadt. Pichler Józsefnek egy csatornaparti füzes képét kellene reprodukálni. Az talán mégiscsak illőbb volna. Micsoda szép volt az a koncertre szóló meghívó, amelyet Kochán Alice küldött neki Ú.-ba való megérkezésének másnapján. Pichlernek egy lila tónusú flautázó lányt ábrázolta. Hányszor megcsodálta már ezt az akkor gondosan elra-kott meghívót. Nem hiába, látszott azon, hogy a Kner Nyomdában ké-szült. Szóval fűzfareprodukciókat készíttetek Pepivel, határozta el, el-végre most már itthon van. És ezt adja majd át ő személyesen diákja-imnak a ballagás utáni Erzsébet-ligeti ünnepségen. Ilyen még úgysem volt, és hadd irigykedjenek a tisztelt kollégák.

– Nézzétek, ez a Sauer virágot hoz az igazgatóknak neve napjára – mondta Veér Kálmán a tanáriban az ablakból megpillantva a közeledő tanártársat.

– Új kabátot is vett erre az ünnepi alkalomra a „savanyú doktor”.

Nagyobb benyalit sem láttam életemben – tette hozzá az ablakhoz siető Stern történelemtanár.

Ekkor lépett be az igazgató. Új fekete öltönyben és csak ünnepi alkalmakkor használt lakkcipőben.

– Boldog névnapot, igazgató úr – mondta a tanári túlsó végéről Veér, s igyekezett minél hamarabb odajutni, hogy kezet is foghasson vele.

– Boldog névnapot, igazgató úr, ismételték utána a többiek is.

– Köszönöm, köszönöm – fogott mindenkivel elégedetten kezet Székely Sándor.

– De most jön a mi meglepetésünk – kedélyeskedett Veér, és az ajtó tejüvegén keresztül leste, mikor tűnik föl benne Sauer sziluettje. Néhány pillanat, és ott volt, Veér pedig, mint királyi palotákban szokták, az ajtónak mind a két szárnyát kitérte előtte.

Sauer zavartan torpant meg most a hatalmasnak tűnő ajtófélfák között. Érezte, valami történik, de nem tudta, mi az. Székely ünnepélyes öltözéke, a sok mosolygó tekintet, a zsongás – mint egy operett fináléja, olybá tűnt neki, ahol ő eltévedt nézőként egyszer csak a színpadon találja magát.

– Na, doktorkánk, köszöntse a mi nevünkben is az igazgató urat – szólt a most valóban savanyú tekintetet vágó Sauernek Veér.

– Mit csináljak? – kérdezett vissza ingerülten.

– Ez már megtörtént – ment most elébe Székely –, de mire véljem azt a figyelmességet, hogy virágot is hozott?

– Igazgató úr, elnézést kérek. . . én csak aranyesőt hoztam. . . tudja, ma reggel virágzott ki. . .

– Köszönöm, kolléga, igazán figyelmes, ilyen ősz emberhez talán ez már nem is illik, de még egyszer köszönöm mindannyiuknak.

– Igazgató úr – lett most már úrrá önmagán Sauer –, én ezt a virágot azért hoztam, hogy a nyolcadikosoknak bemutassam az őshonos cserjék egyik fajtáját, önt pedig arra akartam megkérni, hogy mondja meg, miből ered a latin neve, a Laburnum anagyroides?

– Sokat kérdez tőlem, meg még egy kicsit mámoros is a fejem, de jön, vázába tesszük, aztán utána nézünk a szótárban.

– Látták, közönséges újságpapírba csomagolta, aztán meg micsoda mesét talált ki hozzá! Méghogy a latin neve! – jegyezte meg Veér, miután becsukódott az igazgatói iroda ajtaja. De megjegyzését már senki sem kommentálhatta, mert megszólalt a csengő.

– Ezt maga is megtehetette volna otthon – mondta Székely Sauernek,

miután beléptek az irodába. – Egyébként is, miért kell ilyen kellemetlen helyzeteket teremtenie?

– Még egyszer elnézést kérek, hogy megfélemeztem a névnapjáról, de most szívből kívánok minden jót önnek – s férfiasan meg is szorította kezét –, de ha megengedi. . . Becsöngettek.

– Minden rendben van – tette túl magát gyorsan a sértődésén az igazgató.

– Jakab – nézett most a szemébe –, délután öt órakor várom a névnap teadélutánra. Pichlerék, Kovács doktorék és Vécseiék lesznek még ott. Estére pedig a kaszinóban is találkozunk.

– Köszönöm a meghívást, ha kissé késnék, azért lesz, mert ki kell ugranom az Erzsébet-ligetbe is, megnézni, mi a helyzet a furattal.

E kellemetlenség után Sauer szinte kedvetlenül lépett be az osztályba. Csak az óra végefelé kezdett az aranyesőről mesélni: – A lombhullató cserjék, a díszcserjék közé soroljuk, de rövid élete miatt a kertnek nem lehet meghatározója. Funkcionális és ornamentikai szempontból is fontos, hogy ezek a növények aránylag rövid időn belül kettő-öt év alatt elnyerik csaknem végleges méretüket, s így az emberi tartózkodás zónájában, körülbelül a horizontmagasságig gyorsan teret alkotnak. Korán virágzó cserje ez, amelyre csak virágzásakor tudunk „felnézni”, később viszont a viszonylag igényes kertben silány „építőanyag” számítt. Jól felhasználható viszont a víz közelségének a jelzésére. . .

– Mint a fűzfák – szólt közbe Dudás Béla az első padból.

– Így van, fiam, mint a fűzfák, amelyekkel egyébként rokon növény, de különböznek minden más díszfától, még a nyírfafajtáktól is. Mint a füzek, ezek is csoportosan élnek, de valójában magányos fajták. Nem tudják őket elnyomni még a jegenyék sem. S miért nem? Mert hamarabb, már a nyár elején érnek. . .

Szünetet tartott, mert elfelejtette, hogy az aranyesőről vagy pedig a füzekről beszél-e.

– Hol is tartottunk, Vécsei Zsuzsa?

– A fűzfákról tetszett mesélni, s nyilván azt akarta mondani, hogy miért nincs termésük.

– De csak a bokorfüzeknek, jegyezzék meg, mert a szomorúfüzek, a Salix alba Tristis vagy a Salix mastudana Pendula igenis termő alakok. S ne feledjék, mi is olyanok vagyunk, mint a füzek, sokszor magányosak, de hasznosak, mert termők vagyunk, nélkülünk nem lesz élet, s élet sincs nélkülünk. Maholnap érettségiznek, tudják meg, hogy ez a gimnázium nem adott túl sokat, de megtanítottuk magukat az alapis-

meretekre, megtanítottunk gondolkozni és könyvtárat használni. A többi már maguktól függ.

A csöngetés után Sauer a szertárban maradt, s annak örült, most két tornaórája következik. Addig legalább összeszedi magát.

– Dudás Béla, maga miért nem siet fölkészülni a következő órára? – kérdezte a bent maradt gyerektől.

– Csak azt szerettem volna megkérdezni a tanár úrtól, hogy mi itt a gimnáziumban valóban semmi többet nem kaptunk annál, amit mondtott?

– Nem, fiam, azt hiszem, nem, de remélem, egyszer belátja majd, mindez nem is kevés. Na, siessen.

A városi tanács megbízásából és a három gyár, a cukor-, a kender- és a gyufagyár közös pénzelésével Sauer és Vécsei mérnök mélyfúrásokat végeztek a ligetben. Kora tavasz óta folyt a munka, s igaznak bizonyult Sauer feltevése, hogy megfelelő mélységről akár 60–70 fokos vizet lehet nyerni. Az artézi kutak vizsgálatakor jutott erre a megállapításra, meg a Szőlőkben talált sárga, azaz kénes víz miatt. S majd négy-száz méter mélyről valóban föltört a meleg víz, amely azonban nemcsak meleg volt, hanem szénsavas is.

– Igazi pezsgő – mutatták Sauernek a kútfúrók, ő meg a mintákat azonnal bevitte a cukorgyárba, sőt a zombori vízműveknek is küldött kivizsgálásra. Ott állapították meg, hogy kalciumos, magnéziumhidrogénés és karbonátos. Tehát kénes savanyúvíz, mondta magának Sauer, és úgy örült újabb felfedezésének, mint megérkezésekor a nagy halnak, majd a csarnok-dűlői ásatások eredményeinek meg preparátori laboratóriumának. Lett is izgalom mind a három gyárban, mert ezzel e melegvízellátás a nyárra is megoldottnak látszott. Ment is a jelentés Pestre, s a felfedezés komolyságát bizonyította, hogy nemcsak pesti, hanem bécsi szakemberek is érkeztek, s vitték a vízmintát magukkal. Sauer tőlük tudta meg, a dolog tudományos magyarázata, hogy az ilyen víz csak mészkőrepedéseken keresztül törhet föl. A mészkő a földtörténet harmadkorának úgynevezett miocén korszakából származik, amely mintegy 12 millió éves. Ezek a „szarmata tartók” közvetlenül a pannon üledékek alatt helyezkednek el, régebbi sós vizű tengerek lerakódásaként.

Úgy hallgatta Sauer Johann Mittson bécsi professzort, mintha a számára ugyancsak titokzatos csillagászat apró titkaiba vezette volna be.

– A fúrás – állapította meg a professzor – valóban négyszáz méter mélyen érte el és harántolta el a repedést, amelyen a szénsavas víz felbuzog. Csakhogy ezt kár volna ipari termelésre használni – mondta.

Mint a délutáni, Székelyéknél folyó teázáson kiderült, már az egész város a savanyúvízzel volt elfoglalva. A gyáriak hallani sem akartak arról, hogy ne ők használják föl. Elvégre ki pénzelte? Kovács doktornak kidolgozott terve volt egy ligeti szanatórium létrehozására, különösen azután, hogy már tudta, ez a víz a cukorbetegséget is gyógyítja. De hasznos volt a víz a hurutos, a gyomorbántalmi, sőt még a vérkeringési zavarokkal küszködőknek is.

– Ivókúrára is használni fogjuk – mondta –, a szellemi és testi kimerülés ellen is jó.

Vécsei Pichlerrel a leendő strandfürdő tervét készítette el. A két medence körül – legalábbis a rajzon, amit Sauer most látott először – voltak a zöld színű kabinok, majd az öltöző, a zuhanyozó, a gyermekjátéktér következett, aztán a melegkonyhás büfé, a kölcsönző, a tejívó, a söröző, a halsütő és a gyümölcsösbódé, sőt még strandkönyvtár is volt az intelligencia részére. Egy másik rajzon az új kikötő tervét nézte Sauer: nem messze a furattól díszes kikötőház, körülötte sétánynak is beillő park, az új móló mellett órház a kikötőfelügyelőnek, majd csónakjavító és horgászfelszerelést tartó kabinok sorakoztak.

Vécsei főnnyhangon magyarázta, hogyan kerül majd innen a víz betoncsövön keresztül megfelelő szivattyúzási eljárással a gyárakba, ahol az ásványoktól megtisztítva ipari felhasználást nyer.

– Még a te üvegházadat is azzal fogják fűteni, meg öntözni az ültetvényeidet – mondta neki Vécsei.

– Csak lesz-e elegendő víz minderre? S mi történik, ha elrendelik a palackozást? Merthogy a minisztérium valami ilyesmit tervez.

Ú. lázban volt, mint mindig, amikor valami nagy esemény történik, a savanyúvíz pedig folyt éjjel-nappal, egyelőre még nem máshova, mint a csatorna deltájába a halak otthonát langyosítani.

Este a kaszinóban is csak a savanyúvízről lehetett beszélgetni, s kit érdekelt Pichler javaslata, hogy ő húsvétra a gyerekeknek egy bábelőadást készített, amit elő akar adni. Csak Sauer hallgatott meg néhány strófát, s mondta, nagyszombaton plakátozza ki az előadást.

– És ezt te valóban négy nyelven akarod bemutatni? – kérdezte tőle.

– Hát persze. Negyedóra az egész, tehát egy óra alatt kész.

– És mi a címe?

– Die Blutwarscht un de Schwartemaa. Hallgasd, így fog kezdődni: E Blutwarscht un e Schwartemaa / Die hänge newernand / Im Rauchfang uf're lange Stang / Un plaudre mintenand.

– Ugye, nem hangzik ez túlságosan svábosan? – kérdezte tőle Sauer, mert a sváb beszédhez hozzászólt ugyan az itt eltöltött négy év alatt, de rímes verset hallgatni ilyen nyelven, ez valahogy furcsa volt a számára, sértette a fülét.

– Hát hogy meséljek a gyerekeknek – válaszolta Pichler – a véres hurka és a svartli szerelméről, ha nem úgy, ahogyan otthon beszélnek?

– Na jó, de magyarul, szerbül, ruténül?

– Megvannak a fordításaim. Akarod hallani? Szerbül például: Kravica i ta vargla / Jedna do drugoga / U odžaku crnom / Ovako će svoj razgovor. . .

– Te magad fordítottad?

– Magyarra Bata János, szerbre Jovanović próta, ruténra meg Timko tiszteletes úr. Te, a gyerekek a hasukat fogják majd.

Volt izgalom az előadás előtt, s nem unta el magát még a kis Vilma sem. Az apja ölében türelmesen nézte végig a négyszer ismétlődő jeleket, minduntalan azt kérdezte, hogy búj be abba a dobozba a Pepi bácsi. Csak azt nem értette még, miért került a padlásra a szakajtó a festett tojásokkal, ami Pichlernek az utolsó pillanatban jutott eszébe. A gyerekek az előadás végén el szeretnék volna vinni, de Pichler fia, a nyolcéves Albert mint jogos tulajdonos senkinek sem akarta odaadni.

Pichler bábjátékának szövege a Verbász und Umgebung húsvéti számában és a budapesti Bauernblattban jelent meg A véres hurka és a disznósajt címmel:

*Véres hurka és disznósajt
Egymás mellett csüggnek,
A kéményben hosszú boton
Egymással csevegnek.*

*Amint az már lenni szokott
Serdülő ifjakkal,
A disznósajt szerelemre
Lobbant a hurkával.*

*A hurkának a sajtocska
Dundiséga tetszett,
Gömbölyű és oly kövérke,
Az esze bepergett.*

*Véres hurka kicsi szíve
Kenhető, mint a vaj,
Asszonyépnék könnyű préda,
Feláll tőle a haj.*

*Egy szép téli délutánon,
Alkonyati csendben,
Amikor a vágy kibugyan,
Összebújtak ketten.*

*Hosszú boton ficánkolva
Drágájához csusszan,
Az ő zsíros ajakára
Forró csókja cuppan.*

Örök hűség és szerelem
Mindkettőjük vágya,
Sűrű tartó boldogságban
Olvadnak egymásba.

Szerelmes kis nyöszörgések,
A zsrú csöppen róluk,
Mi feszül még a hurkában,
Nem is gondolhatjuk!

De az élet oly kegyetlen,
Esztelen és irigy,
Bármikor az éjszakában
Balsorsunk ránk sívít.

Az a lompos szolgálólány,
Otromba és trusznya,
Egy hatalmas, éles késsel
A hurkát levágta.

Beletette forró zsrúba,
Kerek serpenyőbe,
Ez volt ám a pokoli kín,
Szívünk szakad tőle.

Az a kövér fehércseléd
Csak kacagott rajta,
Nevetett a gaz némbere,
Tekergett a hurka.

Nem lehetett sokáig már
A kínt elviselni,
Fájdalmában nagyot pukkant
A megkínzott Marci.

Hosszú sóhaj volt a vége,
Egy utolsó óhaj:
„Hű maradjál, disznósajtom,
Ég áldjon meg, ó, jaj!”

Fájdalomtól, szenvedéstől
Elájult a svargli,
Hová lettél, merre mentél,
Te kis drága Marci?

Mert szerelmét, egyetlenét
Fölfalta a céda,
Keménylyukban elevenen
Fagyott meg az árva.

Húsvét másnapján ismét hűvös lett. Tanítás nem volt, így mindenki locsolkodni ment. Sauer is járt már Pichleréknél, és Pichler sem kerülhette el Sauerék házát. Bár Aranka szabadkozott, hogy ne a kútnál, hanem ha lehet, csak bent locsolja meg, ő mégis kivette az aranyosborkor mellé, s nem az üvegében levő rózsavízzel, hanem – régi szokás szerint – kútvízzel locsolta meg a bokor fölött, hogy egész esztendőben friss legyen.

– Jövőre majd savanyúvízzel locsolkodunk – mondta nevetve Pichler, míg Aranka jégbe hűtött rajnai rizlinggel kínálta a locsolót.

– Én pedig arra kérlek – mondta neki Sauer –, készítsél nekem negyvenhárom fűzfát ábrázoló reprodukciót.

Miután elmondta, mire kell, Pichler a vállára csapott, és megígérte, fest ő erre a témára pontosan ennyi eredeti képet, s legyen ez közös ajándékuk az érettségizőknek. – Ezt még behunytt szemmel is megcsinálhatom – mondta.

Amikor Aranka másodszor vette kezébe a jeges palackot, hogy töltjön, végigfutott rajta a hideg.

(Folytatjuk)